

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**
Навчально-науковий центр «Інститут біології та медицини»
Кафедра екології та зоології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заступник директора
з науково-педагогічної роботи
Юлія ПИСЬМЕННА
«20» 06 2024 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**ОРНІТОЛОГІЯ
для студентів**

галузь знань	09 «Біологія»
спеціальність	091 «Біологія»
освітній рівень	«Бакалавр»
освітня програма	«Біологія»
вид дисципліни	вибіркова

Форма навчання	денна
Навчальний рік	2024/2025
Семестр	8
Кількість кредитів ECTS	3
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Форма підсумкового контролю	іспит

Викладач: Віталій КАЗАННИК, асистент кафедри екології та зоології

Пролонговано: на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» ____ 20__ р.
на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» ____ 20__ р.

Розробник:

Казанник Віталій Васильович, асистент кафедри екології та зоології

ЗАТВЕРДЖЕНО

В.о. завідувача кафедри екології та зоології

 Анатолій ПОДОБАЙЛО
(підпис)

Протокол №17 від 29 травня 2024 року

Завідувач кафедри фізіології та анатомії

 Олександр КОВАЛЬЧУК
(підпис)

Протокол №7 від 05 червня 2024 року

Схвалено науково-методичною комісією ННЦ «Інститут біології та медицини»

Протокол від «20» 06 2024 року № 9

Заступник голови науково-методичної комісії

 Катерина АФАНАСЬЄВА

«20» 06 20 24 року

1. Мета дисципліни – ознайомлення студентів із морфо-фізіологічними особливостями птахів, їхнім видовим різноманіттям та основними адаптаціями до умов середовища існування, функціональною роллю окремих груп птахів в екосистемах.

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни:

1. Знати – морфо-фізіологічні особливості птахів; основні групи птахів середовищ різного типу; функціональну роль окремих груп птахів в екосистемах; основні пристосування птахів до різних умов існування; принципи збереження видового різноманіття птахів.

2. Вміти – визначати систематичну приналежність різних представників птахів; обирати методи для здійснення досліджень птахів; організувати комплексні дослідження орнітофауни в тих чи інших екосистемах.

3. Володіти елементарними навичками проведення досліджень у галузі орнітології, методами спостережень у польових умовах, статистичного оброблення даних.

3. Анотація навчальної дисципліни: Дисципліна «Орнітологія» є складовою циклу вільного вибору студента. Необхідність цієї дисципліни визначається важливістю розуміння специфіки будови та функціонування організму птахів, принципів їх взаємовідносин з оточенням та ролі птахів у біорізноманітті. Вивчення дисципліни передбачає попереднє ознайомлення з нормативним курсом «Зоологія» і доповнює систематичні розділи зоології (протозоологія, карцинологія, ентомологія, батрахогерпетологія, теріологія тощо). Разом з тим вона тісно пов'язана з такими дисциплінами, як біогеоценологія, біорізноманіття. Метою дисципліни «Орнітологія» є отримання знань про будову птахів, їх пристосування до польоту та до різних екологічних умов існування, міграції, різноманіття, господарчу та епідеміологічну роль птахів, а також опанування студентами методів дослідження птахів.

4. Завдання (навчальні цілі):

Згідно вимог Стандарту вищої освіти України (перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, галузь знань 09 «Біологія», спеціальність 091 «Біологія») дисципліна забезпечує набуття студентами таких компетентностей:

інтегральної:

- Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в галузі біології при здійсненні професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування законів, теорій та методів біологічної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

загальних:

- ЗК04. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
- ЗК05. Здатність спілкуватися державною мовою як усно так і письмово.

спеціальних (фахових, предметних):

- СК04. Здатність здійснювати збір, реєстрацію і аналіз даних за допомогою відповідних методів і технологічних засобів у польових і лабораторних умовах.
- СК07. Здатність до аналізу будови, функцій, процесів життєдіяльності, онто- та філогенезу живих організмів.
- СК15.6. Розуміння механізмів виникнення адаптацій різних видів тварин до середовища існування, а також взаємодій з іншими організмами.

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. - Знати; 2. - Вміти; 3. - Комунікація)		Форми викладання і навчання	Методи оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
1.1	Знати принципи вибору методології вивчення птахів відповідно до поставленої мети	Лекції, самостійна робота	Модульна контрольна робота, опитування / доповідь, іспит	15
1.2	Знати основні методичні підходи для дослідження птахів	Лекції, самостійна робота	Модульна контрольна робота, опитування / доповідь, іспит	15
1.3	Знати основні анатоμο-фізіологічні та поведінкові адаптації птахів до середовища існування	Лекції, самостійна робота	Модульна контрольна робота, опитування / доповідь, іспит	20
2.1	Вміти здійснити пошук та аналіз літератури стосовно методології наукового дослідження в орнітології	Лекції, самостійна робота	Опитування / доповідь, іспит	15
2.2	На основі поглиблених знань вміти вибирати адекватні методи для здійснення орнітологічних досліджень	Лекції, самостійна робота	Модульна контрольна робота, опитування / доповідь, іспит	15
3.1	Вміти сформулювати та викласти висновки власних досліджень	Лекції, самостійна робота	Опитування / доповідь, іспит	20

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання:

Результати навчання дисципліни (код)	1.1	1.2	1.3	2.1	2.2	3.1
Програмні результати навчання						
ПРН 10. Знати основи систематики, методи виявлення та ідентифікації неклітинних форм життя, прокаріот і еукаріот й застосовувати їх для вирішення конкретних біологічних завдань	+	+	+	+	+	+
ПРН 12. Демонструвати знання будови, процесів життєдіяльності та функцій живих організмів, розуміти механізми регуляції фізіологічних функцій для підтримання гомеостазу біологічних систем	+	+	+	+	+	+
ПРН 21. Аналізувати інформацію про різноманіття живих організмів	+	+	+	+	+	+
ПРН 28.6. Аналізувати структуру та організацію різнотипних зооценозів та оцінювати роль тварин у функціонуванні екосистем різних середовищ існування	+	+	+	+	+	+

7. Схема формування оцінки:

7.1 Форми оцінювання студентів:

- семестрове оцінювання:

1. Модульна контрольна робота №1 – РН 1.1.-1.3, 2.2.– 20 балів / 10 балів
2. Модульна контрольна робота №2 – РН 1.1.-1.3, 2.2.– 20 балів / 10 балів
3. Доповідь – РН 1.1.-1.3, 2.1.-2.2, 3.1 – 10 / 5 балів
4. Опитування - РН 1.1.-1.3, 2.1.-2.2, 3.1 – 10 балів / 5 балів

- підсумкове оцінювання: у формі іспиту

Підсумкова оцінка з освітнього компонента в цілому, підсумковою формою контролю за яким встановлено іспит, визначається як сума оцінок (балів) за всіма успішно оціненими результатами навчання під час семестру (оцінки нижче порогового рівня до підсумкової оцінки не додаються) та оцінки, отриманої під час іспиту.

Формою оцінювання є письмовий іспит з тестовими питаннями. Результатами навчання, які оцінюються на іспиті, є РН 1.1-3.1. Максимальна кількість балів, яка може бути отримана студентом, дорівнює 40 за 100-бальною шкалою.

- умови допуску до підсумкового іспиту:

Студент допускається до іспиту лише за умови успішного написання 2 модульних контрольних робіт (по кожній не менше 50% правильних відповідей) та участі в опитуваннях. Студент не допускається до іспиту, якщо під час семестру набрав менше ніж 20 балів.

7.2 Організація оцінювання:

Модульні контрольні роботи 1 і 2 проводяться після завершення лекцій з розділів 1 і 2 відповідно. Поточні опитування проводяться упродовж лекційного курсу. Проведення модульних контрольних робіт та опитування проводиться протягом семестру за графіком, який узгоджується зі студентами, за рахунок лекційних годин.

7.3 Шкала відповідності оцінок:

Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59

8. Структура навчальної дисципліни. Тематичний план занять

№	НАЗВА ТЕМИ	Кількість годин		
		Лекції	Самостійна робота	Консультації
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1: «Морфо-фізіологічна характеристика птахів»				
1	Вступ до орнітології. Історія орнітології. Орнітологічна наука в Україні та в світі	2	2	-
2	Загальна характеристика класу Птахи (Aves). Покриви птахів: шкіра та її похідні. Пір'яний покрив птахів: будова та функція	2	2	-
3	Будова опорно-рухового апарату птахів	4	4	-
4	Особливості будови травної системи птахів	1	2	-
5	Особливості будови дихальної системи птахів	1	2	-
6	Особливості будови кровоносної та лімфатичної систем птахів. Ендокринні залози	2	2	-
7	Особливості будови статевої системи птахів. Будова яйця. Видільна система птахів	2	2	-
8	Нервова система птахів та органи чуттів	2	4	-
Модульна контрольна робота 1		1	-	-
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2: «Екологія птахів»				
9	Розмноження птахів. Шлюбні стратегії птахів	4	6	-
10	Особливості способу життя птахів та пристосування до мешкання в різних умовах середовища	2	4	-
11	Локомоція птахів: політ, плавання, пірнання, пересування по суходолу	2	2	-
12	Сезонні явища в житті птахів. Міграції птахів. Линяння	2	2	-
13	Географічне поширення птахів. Характеристика окремих рядів птахів, що гніздяться в Україні	3	6	-
14	Екологічні групи птахів. Птахи Червоної книги України	2	4	-
15	Охорона та господарське значення птахів	2	6	-
16	Методи обліку птахів	1	2	-
Модульна контрольна робота 2		1	-	-
Консультація		-	-	2
Всього годин за семестр		36	52	2

Загальний обсяг 90 год., у тому числі:

Лекцій – 36 год.

Самостійна робота – 52 год.

Консультації – 2 год.

9. Рекомендовані джерела:

Основні:

1. Зоологія хордових: підручник для студ. вищ. навч. закл. / Й.В. Царик, І.С. Хамар, І.В. Дикий та ін.; за ред. проф. Й.В. Царика. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2013. – 356 с. – Серія «Біологічні Студії».
2. Булахов В.Л., Новіцький Р.О., Гассо В.Я., Пахомов О.Є. Зоологія хордових: Навч. посібник. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. – 128 с.
3. Мякушко С.А. Порівняльна анатомія хребетних тварин: навч. посібник. – К.: ФОП Орлов І.Й., 2019. – 336 с.
4. Мякушко С.А. Практикум із зоології хордових. Амніоти: Рептилії, Птахи, Ссавці. Навчальний посібник. – К.: ТОВ «ТофіКіме», 2012. – 146 с.
5. Приходська К.Г., Мардар Г.І., Ільєнко М.М. Порівняльна анатомія хребетних. – Чернівці: Рута, 2002. – 240 с.
6. Г.В. Фесенко, А.А. Бокотей, ілюстрації І.І. Землянських, С.Ю. Костіна, Ю.В. Костіна. Птахи фауни України: польовий визначник. – Київ, 2002. – 416 с.
7. Серебряков В.В. Атлас птахів України. – К.: Фітосоціоцентр, 2012. – 240 с.
8. Біологічне різноманіття України. Дніпропетровська область. Птахи: Негоробцеподібні (Aves: NonPasseriformes). / В.Л. Булахов, А.А. Губкін, О.Л. Пономаренко, О.Є. Пахомов. За загальн. ред. проф. О.Є. Пахомова. – Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2009. – 624 с.
9. Булахов В.Л. Біологічне різноманіття України. Дніпропетровська область. Птахи: Горобцеподібні (Aves: Passeriformes): моногр. / В.Л. Булахов, А.А. Губкін, О.Л. Пономаренко, О.Є. Пахомов; за заг. ред. проф. О.Є. Пахомова. – Дніпропетровськ: Вид-во ДНУ, 2015. – 522 с.

Додаткові:

1. Лопарев С.О. Визначення та вивчення птахів в умовах польової практики – К.: Фітосоціоцентр, 2010. – 84 с.
2. Корнєєв О.П., Бабенко Л.О., Дятлова Т.І., Межжерін В.О., Смогоржевський Л.О. Практикум із зоології хордових. – К.: Вид-во Київського ун-ту, 1967. – 224 с.
3. Фесенко Г.В., Бокотей А.А. Анований список українських наукових назв птахів фауни України (з характеристикою статусу видів). Видання третє, доповнене. – Київ-Львів, 2007. – 112 с.
4. Bibby C.J., Burges N.D., Hill D.A. Bird census techniques. – London; San Diego; New York; Boston; Sidney; Tokio; Toronto, 1992. – 257 p.
5. Collins bird guide. Lars Svensson, Peter James Grant, Harper Collins, 2004. – 399 p.
6. Kardong Kenneth V. Vertebrates: comparative anatomy, function, evolution New York, NY: McGrawHill, 2012. – 794 p.
7. Linzey D.W. Vertebrate biology / D.W. Linzey. – Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2012. – 530 p.
8. В.В. Казанник, Н.В. Назаров, В.О. Яненко, К.В. Полянська. Значення Мезинського національного природного парку для збереження біорізноманіття птахів регіону Новгород-Сіверського Полісся // Природа Полісся: дослідження та охорона. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 15-річчю Рівненського природного заповідника та 10-річчю Рамсарського угіддя «Торфово-болотний масив Переброди» (м. Сарни, 3-5 липня 2014 року) / За ред. Журавчака Р.О. – Рівне, ВАТ «Рівненська друкарня», 2014. – С. 473-481.
9. Яненко В.О., Турчик А.В., Маркова А.О., Казанник В.В. Видовий склад і добова активність птахів державного дендрологічного парку «Олександрія» НАН України // Troglodytes. – 2015. – Вип. 5-6. – С. 26-37.
10. Казанник В.В. Серебряков В.В. Матеріали по осінній міграції куликів уздовж узбережжя р. Десна у Мезинському національному природному парку (Чернігівська область) // Сучасні дослідження птахів та їх охорона / Під ред. Русєва І.Т., Корзюкова А.І.: Зб. наук. ст. – К.: Вид-во Українського товариства охорони птахів, 2019. – С. 25-29.

11. Казанник В. «Результати обліків лелеки білого (*Ciconia ciconia* L.) у Національному природному парку «Пирятинський» та на прилеглій території» / В. Казанник, О. Мартюшева, Н. Миленко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Біологія. – 2020. – 2 (81). – С. 11-17.

Інтернет джерела:

1. Електронний ресурс з вокалізації птахів. Доступ: <https://www.xeno-canto.org>
2. Електронний ресурс з охорони птахів. Доступ: <https://www.birdlife.org/>
3. Електронний ресурс з систематики та визначення птахів. Доступ: <https://www.rspb.org.uk/birds-and-wildlife/wildlife-guides/bird-a-z/>
4. Електронний ресурс онлайн бази даних спостережень за птахами. Доступ: <https://ebird.org>